

РОЛЬ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

УДК 355.231:355.457

А. В. Галімов

Важливим аспектом оптимізації вузівської підготовки у вищих навчальних закладах на сучасному етапі є посилення практичної спрямованості навчання, необхідність випуску, насамперед, багатопрофільних фахівців, які водночас мають ґрунтовні вузькоспеціалізовані знання і навички, орієнтовані не лише на професійну, а й на особистісну складову, яка надасть змогу випускнику відповідно до змін у системі охорони державного кордону у міру необхідності виявляти ініціативу, гнучкість, самовдосконалюватися. Основне завдання будь-якого вищого навчального закладу – сформувати у випускника здатність перетворювати фундаментальні та прикладні знання на професійні функції.

Сьогодні часто поняття “практична підготовка” ототожнюють із поняттям “стажування, практика” слухачів (курсантів). Відповідно до Закону України “Про вищу освіту”, “Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України” визначено, що практика є невід’ємною складовою процесу підготовки фахівців. Водночас положенням передбачено розробляти і впроваджувати інші технології навчання, які сприятимуть досягненню високої якості практичної підготовки слухачів (курсантів).

Місце та роль практичної підготовки та військового стажування розглядалися у роботах Довбеуса В. Т., Балашова В. О., Баратюка В. І., Щербаня В. В., Сердюка Ю. І., Кудінова Ю. В. та ін. Разом з тим, на сьогоднішній день доцільно розглядати цей аспект у комплексі з практичною підготовкою майбутніх фахівців.

Мета цієї статті: провести аналіз і показати значення практичної підготовки у загальній системі підготовки фахівця – офіцера-прикордонника.

Під поняттям “*практична підготовка*” слід мати на увазі систему заходів, спрямовану на формування молодого фахівця як соціально адаптованої та соціально відповідальної особистості, здатної застосовувати набуті знання і вміння в конкретних оперативно-службових ситуаціях. У сучасних умовах реформування Державної прикордонної служби України зростають вимоги до рівня компетентності фахівця та розуміння пріоритетності професіоналізму в діяльності офіцерів-прикордонників. Це потребує від науково-педагогічного складу академії:

наближення навчально-виховного процесу до реалій оперативно-службової діяльності органів охорони державного кордону з урахуванням розвитку Державної прикордонної служби України, форм і способів дій підрозділів у різних умовах обстановки, можливих нестандартних (кризових, конфліктних) ситуацій на державному кордоні;

навчання курсантів того, що основною запорукою успіху у справі забезпечення недоторканості державного кордону є високий професіоналізм та відданість кожного прикордонника прикордонній справі;

визначення нових підходів щодо забезпечення практичної підготовки не лише слухачів (курсантів), але й керівного і науково-педагогічного складу;

упровадження у навчально-виховний процес вимог та положень Закону України “Про Державну прикордонну службу України”, реалізації положень Концепції розвитку Державної прикордонної служби України на період до 2015 року.

У цілому за результатами проведених стажувань і навчальних практик курсантів академії за минулий рік у середньому за всі курси успішність становить 100 %, якість – 98 %, середній бал – 4,77. Такі результати дають усі підстави вважати, що весь комплекс практичної підготовки майбутніх офіцерів прикордонників до їх майбутньої професійної діяльності знаходиться на достатньому рівні. Досягненню зазначених результатів сприяла кропітка робота науково-педагогічного складу провідних кафедр, яка була спрямована на вирішення таких завдань: надання більш практичного характеру питанням

щодо якісної підготовки науково-педагогічного складу, слухачів та курсантів до стажування і практики; розуміння сучасної моделі охорони державного кордону України (ДКУ) нашими слухачами та курсантами і втілення її в практичну підготовку; набуття випускниками академії впевнених навичок щодо застосування правозастосовних функцій підрозділів органів охорони ДКУ.

У відгуках на випускників, під час перевірок підрозділів охорони кордону, щороку на адресу академії надходять рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення практичної підготовки, вказуються недоліки і визначаються шляхи їх вирішення.

З метою визначення існуючих прогалин у системі практичної підготовки наших курсантів доцільно розглянути етапи становлення офіцера-прикордонника як практика. Аналіз цих етапів свідчить, що в практичній підготовці існує низка проблем.

Перша – у загальній системі підготовки така складова, як практичні заняття, не має конкретизованої, комплексної, цілеспрямованої спрямованості спрямованої на набуття професійно-орієнтованих практичних умінь та навичок і відповідно на поверхню впливає явний розрив між теорією та практикою (різниця між результатами сесії і стажуванням). Що і підтверджує аналіз відгуків за перший рік служби в органах охорони державного кордону – до 50 % лейтенантів вважають набуті практичні навички недостатніми.

Друга – навчальний матеріал, який викладається, та зміст практичних завдань мають певний відрив від реалій організації оперативно-службової діяльності підрозділів охорони кордону.

Третя – наявне матеріально-технічне забезпечення кафедр сучасними спеціалізованими технічними засобами не повною мірою задовольняє викладача і курсанта при досягненні бажаного кінцевого результату.

Важливою складовою практичної підготовки є організація проведення стажування. Стажування слухачів Національної академії Державної прикордонної служби України за відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем та спеціальністю є складовою частиною навчального процесу й являє собою

комплекс заходів, що організують і проводять із метою поглиблення та закріплення отриманих знань, удосконалення практичних навичок в організації оперативно-службової діяльності органів охорони державного кордону під час виконання обов'язків заступника начальника штабу органу охорони кордону і начальника відділу прикордонної служби.

Основними завданнями стажування слухачів є: систематизація, поглиблення та закріплення отриманих знань і практичних навичок з організації охорони державного кордону та керівництва оперативно-службовою діяльністю.

Проведений аналіз результатів стажування слухачів свідчить, що при високих результатах захисту стажування (якість – 99 %, успішність – 100 %) і результатах відгуків за перший рік офіцерської служби (якість – 84 %, успішність – 100 %) ми маємо діаметрально протилежну картину у співвідношенні позитивних оцінок, які є набагато нижчими.

Зазначений факт дає повні підстави вважати, що з боку керівників стажування від підрозділів та органів охорони кордону існує спрощений і поверховий підхід щодо безпосередньої організації, проходження й оцінки діяльності курсанта-стажера на займаній посаді під час проходження стажування. Як результат, переважна більшість курсантів звітну документацію оформляє самостійно та оцінює своє стажування особисто на свій розсуд.

Проведений аналіз стану справ, раціональні рекомендації і пропозиції від органів охорони кордону, офіцерів Адміністрації Державної прикордонної служби України, членів Державної екзаменаційної комісії надають змогу визначити заходи щодо покращення практичної підготовки наших випускників та вдосконалення навчально-виховного процесу:

проведення стажування на базових відділах органів охорони державного кордону;

збільшення практичної спрямованості підготовки курсантів щодо організації і несення служби в різних видах прикордонних нарядів та при очолюванні змін прикордонних нарядів;

приділення більшої уваги під час проведення занять вивченню практичних дій зміни прикордонних нарядів при виникненні нестандартних і конфліктних ситуацій на державному кордоні;

звертання більшої уваги на прищеплення практичних навичок оформлення документів з адміністративного затримання порушників державного кордону, особливо на первинному етапі;

навчання курсантів порядку та правилам проведення службових розслідувань;

більш детальний розгляд саме останніх нормативних документів стосовно здійснення прикордонного контролю з обов'язковим роз'ясненням їх практичного виконання і застосування;

приділення більшої уваги практичному застосуванню приладів із технічного забезпечення охорони кордону, ПЕОМ, інформаційних та телекомунікаційних засобів і систем;

приділення більшої уваги постановці завдань на охорону ДКУ, застосуванню зброї та спеціальних засобів;

підвищення рівня теоретичних і практичних занять зі складання інформаційно-аналітичних документів.

Аналізуючи прогалини, рекомендації та пропозиції в системі практичної підготовки курсантів, ураховуючи вимоги керівних документів Адміністрації Державної прикордонної служби України, керівництвом кафедр і факультетів відпрацьовано та впроваджено в навчальний процес цілу низку заходів, спрямованих на посилення практичної складової навчання курсантів. Основними з них є такі:

впроваджено скореговані навчальні програми підготовки, які нададуть випускнику можливість виконувати обов'язки як у пунктах пропуску, так і на кордоні;

для всіх курсантів за всіма напрямками підготовки запроваджено стажування в органах охорони державного кордону, збільшено кількість занять на польовому навчальному центрі з використанням ділянки навчального відділу

прикордонної служби; для курсантів 1–4 курсів переопрацьовано перелік посад на період проходження стажування та навчальної практики в прикордонних відділах;

розроблено та впроваджено в навчальний процес методику аналізу ризиків і кримінального аналізу, проведення повсякденного оперативного пошуку, нові інформаційні технології, що використовуються в охороні кордону;

розроблено комплексні ситуаційні завдання для проведення тренувань щодо дій із застосуванням зброї, спеціальних засобів та фізичної сили в типових ситуаціях під час виконання завдань з охорони державного кордону.

За стислий термін відпрацьовано дисципліну “Інформаційно-телекомунікаційні системи прикордонних підрозділів” і проводиться підготовка слухачів та курсантів стосовно використання в оперативно-службовій діяльності програмно-технічних комплексів “Гарт-1” (прикордонний контроль), “Гарт-2” (оперативно-чергова служба), “Гарт-3” (прикордонна служба), “Гарт-5” (інформаційно-аналітичне забезпечення).

На нашу думку, не менш цікавим і досить корисним для курсантів випускного курсу з точки зору оцінки та набуття практичних навичок напередодні проходження стажування могли би стати консультативно-настановчі заняття щодо особливостей проходження стажування у відповідних відділах прикордонної служби органів охорони кордону.

Отже, підвищення якості навчально-виховного процесу в академії з питань наближення теоретичної і практичної підготовки наших курсантів до виконання обов’язків на первинних посадах потребує від науково-педагогічного складу кафедр розширення можливостей із використанням різних джерел інформації з питань практичної наповненості занять, змісту навчально-методичних матеріалів, практичної компетентності науково-педагогічного складу відповідно до сучасних вимог до організації оперативно-службової діяльності на державному кордоні, до її всебічного забезпечення, рівня знань, практичних навичок та вмінь майбутніх випускників академії.